

הכרזת ה-PKK על התפרקות התנועה והפסקת הלחימה נגד תורכיה

written by פרופ' זכי שלום | 14.05.2025

מבוא

לאחר ארבעים שנה של מאבק אלים נגד תורכיה החליטה תנועת הפועלים התורכית PKK להניח את נשקה ולהתפרק (lay down its arms and dissolve). החלטה זו באה בעקבות קריאה של מנהיג התנועה ומייסדה, עבאללה אוצ'אלן (Abdullah Öcalan), לאנשיו להפסיק את המלחמה, הנמשכת זה ארבעה עשורים, וללכת בכיוון של הסדר שלום עם תורכיה.

במכתב שנחשף על ידי מקורביו של אוצ'אלן באיסטנבול קרא מנהיג הארגון לאנשיו "להניח את נשקם". הוא הבהיר שהוא לוקח על עצמו את האחריות ההיסטורית להכרעה זו, וקרא בפועל לפרק את הארגון (the PKK must dissolve itself). הוא הדגיש כי מוטב לאומה הכורדית לפעול למימוש זכויותיה באמצעים מדיניים ולא באמצעות מאבק מזוין.

אוצ'אלן כיום בן 75. הוא נמצא בכלא שמור באי ליד איסטנבול לאחר שבית משפט בתורכיה גזר עליו מאסר עולם. אוצ'אלן נעצר בקניה במהלך פעולת קומנדו של כוחות מיוחדים של צבא תורכיה בשנת 1999.

ה-PKK הוקם בשנת 1978. בשלבים הראשונים להקמתו הוא תבע הקמתה של מדינה כורדית עצמאית. בשלבים מאוחרים יותר הוא מיתן את תביעותיו והבהיר כי יסתפק באוטונומיה והרחבת זכויות הכורדים בתורכיה.

מאז הקמתו ביצע ה-PKK שורה של פעולות טרור שכוונו בעיקר נגד יעדים ביטחוניים וצבאיים בתורכיה. באוקטובר האחרון קיבלה התנועה אחריות על מתקפה נגד חברה ממשלתית העוסקת בייצור נשק (Turkish Aerospace Industries) ליד אנקרה. בפעולה נהרגו חמישה אנשים ו-22 נפצעו. ה-PKK מוגדר כארגון טרור בתורכיה, בבריטניה, באיחוד האירופי ובארצות הברית.

ב-2015 התמוטט הסכם הפסקת אש בין תורכיה וה-PKK. על פי דיווחים של מכוני מחקר נהרגו בפעולות ה-PKK למעלה מ-7,000 אנשים, מתוכם כ-640 אזרחים, 4,000 אנשי צבא וכ-1,500 אנשי מנגנוני הביטחון של תורכיה.

השלכות ההכרזה

נשיא תורכיה ארדוגן תבע שהכרזת ה-PKK תיושם לכל הקבוצות המוקרבות לארגון, כולל קבוצות כורדיות הפועלות בסוריה. אישים בקרבתו של מנהיג תורכיה, ארדואן, הגיבו בזהירות על דברי אוצ'אלן והבהירו ש"דבריו ייבחנו במעשים" (We will look at the result). נציגים רשמיים של המשטר הבהירו שתורכיה עוקבת מקרוב אחר נסיונות לסכל את המהלכים לפיוס בינה לבין ה-PKK והיא לא תאפשר זאת.

נציגים של מפלגות כורדיות מתונות, ובראשם סירי סורייה אונדר (Sirri Sureyya Onder) – נפטר לאחרונה בגיל 62), שעמד בראש מפלגת השוויון והדמוקרטיה (DEM), בירכו על דבריו של אוצ'אלן והביעו תקווה שתתאפשר יציאה מ"התקופה הקודרת והכאוטית" שבה אנו נמצאים. מדברי אונדר השתמע כי מעבר להפסקת האלימות נדרשת הכרה בהליכים דמוקרטיים (recognition of democratic politics) ותמיכה בשלום בר קיימא (sustained peace).

אם אכן יסתבר שדבריו של אוצ'אלן מתורגמים להפסקה מוחלטת של הפעילות הכורדית האלימה נגד תורכיה, ייחשב הדבר להישג חשוב למנהיגותו של שליט תורכיה ארדואן. אין ספק שמהלך הפיוס יחזק את מעמדה של תורכיה באירופה. עד כה שררה מתיחות ביחסי האיחוד האירופי עם תורכיה בעיקר על רקע:

א. תמיכתה של תורכיה ברוסיה במלחמתה נגד אוקראינה.

ב. היחסים הקרובים בין ארדואן ופוטין. ארדואן ערך כמה ביקורים במוסקבה וטרח להבליט את קשריו עם "חברי היקר פוטין".

ג. תורכיה התנגדה לסנקציות על רוסיה, ואף חתמה על עסקאות גדולות בתחום האנרגיה עם רוסיה.

במקביל שררה מתיחות גם במערכת היחסים בין חברות נאט"ו ותורכיה. מתיחות זו קיבלה ביטוי בעיקר בהתנגדותו המתמשכת של ארדואן לצירופן של שוודיה ופינלנד לברית נאט"ו.

הגם שעמדת תורכיה לגבי המלחמה באוקראינה נטתה בבירור לטובת רוסיה, שמרה תורכיה באדיקות על יחסים קרובים גם עם אוקראינה. היא הביעה תמיכה בזכותה של אוקראינה להגנה עצמית ושמירה על שלמותה הטריטוריאלית. היא גם סיפקה לאוקראינה מערכות נשק שונות.

על רקע האכזבה הרבה באירופה מן הממשל של טראמפ והתחזקות ההערכה שאירופה תצטרך להבטיח את ביטחונה בכוחותיה-היא ולא על בסיס כוחותיה של ארצות הברית, הולך ומתחולל שינוי ביחסו של האיחוד האירופי לתורכיה.

מדינות האיחוד האירופי, כך מדווח, הולכות ומקבלות את טענותיו של ארדואן שלא ניתן יהיה

לבסס את ביטחונה של אירופה בלי שיתופה של תורכיה במערכת הביטחונית המיועדת להגן על היבשת: "זה בלתי מתקבל על הדעת", אמר ארדואן למנהיגי אירופה, לבסס את ביטחון אירופה בלי תורכיה. ואכן, לתורכיה יש נכסים אסטרטגיים חשובים מנקודת ראותה של אירופה:

▪ גבולותיה של תורכיה "נושקים" לאלה של רוסיה ואוקראינה.

ב. תורכיה שולטת על מצרי הבוספורוס והדרדנלים שדרכם אמור לעבור הצי הרוסי בדרכו מן הים השחור אל הים התיכון. לפני כשנה חסמה תורכיה את כניסתן של שתי שולות מוקשים בריטיות שביקשו לעבור דרך מצרי הבוספורוס במגמה לסייע לאוקראינה.

ג. הצבא התורכי הינו אחד הצבאות הגדולים באירופה [?] כשלוש מאות חמישים וחמישה אלף חיילים. לחלק ניכר של החיילים יש ניסיון קרבי גדול יותר מצבאות של מדינות אירופה.

ד. הצבא התורכי הוא אולי היחיד בין צבאות אירופה שפעל במשימות קרביות באופן עצמאי, בעוד שצבאות של מדינות אחרות באירופה פעלו ברוב המקרים של המקרים תחת פיקוד אמריקני.

ה. לתורכיה יש תעשייה ביטחונית רחבת היקף. היא מייצרת רחפנים, ספינות קרב, טנקים ומטוסי קרב.

על רקע תמונת מצב זו, אין תימה על הדיווח בדבר "אנחת רווחה" של מדינות אירופה עם היוודע על בחירתו של ארדואן כנשיא.

משמעויות לישראל

התחזקות מעמדה של תורכיה מקבלת ביטוי בולט בימים אלה על רקע ההסכמה ההולכת ומתגבשת למפגש פסגה בין נשיא רוסיה פוטין ונשיא אוקראינה זלנסקי באיסטנבול. הנשיא טראמפ הביע נכונות להשתתף בשיחות.

תורכיה מפגינה בשנים האחרונות עמדה עוינת למדי כלפי מדינת ישראל, והיא עושה מאמצים רבים להצר את צעדיה של ישראל במלחמתה נגד החמאס בעזה. בנאום ביולי 2024 איים ארדואן במעין "פלישה" (invasion) אם תמשיך ישראל במתקפה שלה נגד החמאס.

נפילתו של משטר אסד והשתלטותה של ישראל על שטחי חיץ רחבים בסוריה יוצרים פוטנציאל של התנגשות צבאית בין ישראל לתורכיה.

התחזקות מעמדה של תורכיה מהווה אתגר גדול עבור מדינת ישראל. הבהרתו של הנשיא טראמפ כי יש לו מערכת יחסים הדוקה עם ארדואן וכי הוא מוכן לתווך בין ישראל לתורכיה מציבה מבחן רב-חשיבות ליחסי ישראל ארצות הברית בהקשר זה.

ולבסוף, אי אפשר שלא לקשור את התפרקותו "מרצון" של ה-PKK עם תביעתה של ישראל להתפרקות החמאס מנשקו ולהגליית ראשיו אל מחוץ לרצועה. תביעה זו, שהושמעה בעיקר על ידי ראש הממשלה, זכתה לביקורות קשות. רבים טענו שזו תביעה לא ריאלית. רבים העלו את הטיעון ש"החמאס הוא רעיון" ולכן אינו ניתן לחיסול מוחלט.

אין ספק שבין החמאס וה-PKK יש נקודות דמיון ושוני רבות. גם במעמדן ובעוצמתן של ישראל ותורכיה יש שוני רב. יחד עם זאת, התפרקותו המסתמנת של ה-PKK תסייע לממשלת ישראל להראות שיעד זה הינו יעד ריאלי למימוש.

החיסול המסתמן של אישים בכירים בהנהגת החמאס ב-13 במאי 2025, ובראשם מוחמד סינוואר, יעצים להערכתנו עוד יותר את הסיכויים שתביעתה של ישראל מתחילת המלחמה לחיסול החמאס ולהגליית ההנהגה שלו אל מחוץ לגבולות רצועת עזה תתקבל כתביעה ריאלית וברת מימוש במערכת הבינלאומית והאזורית. ההתפתחויות ביחסיה של תורכיה עם ארגון ה-PKK הן, אפוא, נכס רב-חשיבות למדינת ישראל.